

A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI KUTATÁSOK 1963/65. ÉVI PROGRAMJA

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

A könyvtártudományi kutatómunka jelentőségének és szabályozása szükségének felismerését tükrözi az 1960 szeptember 26-i kelettel kiadott 77.114/1960. számú miniszteri utasítás, amely a könyvtártudományi kutatások szervezését a Művelődésügyi Minisztérium felügyelete alá tartozó általános tudományos könyvtárakban, tudományos szakkönyvtárakban, tudományági szakkönyvtárakban és a megyei könyvtárakban szabályozza.

Az utasítás végrehajtása során szerzett tapasztalatok azt bizonyították, hogy a szabályozás, valamint a végrehajtás kapcsán tett intézkedések önmagukban nem hozhatják meg a kívánt eredményt. Ez a könyvtártudományi kutatások tervszerű irányításának továbbfejlesztését tette szükségessé.

A könyvtártudományi kutatások szervezettebbé tételének kérdéseivel foglalkozó szakmai viták tisztázódott, hogy az elkövetkezőkben két szinten kell foglalkozni a kutatási tevékenység irányításával:

- a./ országos szinten, ahol a könyvtárügy soron lévő feladatai megvalósítását elősegítő kutatási tevékenység irányítása és koordinálása központilag folyik; a kutatás e szinten a kiemelt témák kidolgozására összpontosul;
- b./ könyvtári (hálózati központi) szinten, ahol a cél a helyi sajátosságoknak megfelelő kutatási témák kidolgozása; e kutatások gondozása az adott könyvtár (hálózati központ) feladata.

Ellentétben a korábbi megoldással, amely valamennyi bejelentett téma központi gondozását célozta, az 1963-tól érvényes szervezet megfelelőbb kereteket biztosít a könyvtártudományi kutatások szervezettebbé tétele számára. A Művelődésügyi Minisztérium irányítása alá tartozó tudományos és szakkönyvtárak, valamint a tanácsi felügyelet alá tartozó megyei könyvtárak dolgozói kutatási tevékenységének központi gondozása a legfontosabb, országos jelentősé-

gü témák kidolgozását hivatott elősegíteni, míg a helyi vonatkozású témákkal kapcsolatos irányító-ellenőrző tevékenység a könyvtárvezetők feladata.

A 419-425. oldalakon mellékelte program az országos gondozás keretében kidolgozandó kutatási témákat foglalja magában. A program szerkezetével és tartalmi kérdéseivel kapcsolatban a következőket említjük meg:

- 1./ A könyvtártudományi kutatási program alapvető célkitűzése a könyvtári tevékenység elméleti alátámasztása, a hazai könyvtárügy fejlesztéséhez elengedhetetlen tudományos megalapozottság biztosítása, mindenekelőtt a soron lévő fő feladatok megoldásának elősegítése, a szakmai oktatás és továbbképzés támogatása.
- 2./ Tekintettel a könyvtártudományi kutatás tervszerű irányításának szükségére, valamint a jelenlegi szakasz követelményeire és a kutatás szervezésének kezdeti stádiumára, a program csupán azon kutatási témaköröket, ill. témákat tartalmazza, amelyek kidolgozását a könyvtárügy sürgeti. Ez az elv érvényesült a könyv- és könyvtártörténeti témák kijelölésénél is.
- 3./ A programban foglalt témák egy részének kidolgozása hosszabb anyaggyűjtő munkával jár. Erre való tekintettel, továbbá a kutatások eredményessége érdekében szükséges stabil keretek kialakíthatósága miatt a program érvényessége az 1963/65. időszakra terjed ki.
- 4./ Az 1963/65. időszakban csak a mellékelte programban foglalt, illetőleg az abba értelemszerűen beilleszthető országos jelentőségű témákat lehet központi gondozás mellett kidolgozni. (A mellékletben szereplő aláhúzott, egy tizedes számjegyig menő pontossággal megjelöltek a témaköröket jelzik; kidolgozni csak az ennél jobban részletezett témákat lehet, ezeket jelölik a 2-3 tizedes pontosságig közölt témák.)
- 5./ A központilag gondozott témák közül a legsürgősebb, kiemelt fontosságú témákra vonatkozólag pályázatot hirdetünk. (E témákat P-vel jelöltük a programban.) A pályázatok benyújtási határideje - a témák kidolgozásának időigényességétől függően - 1963. november 1., illetve 1964. szeptember 30. A pályázatokat a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztályára (Budapest, V. Szalay u. 8-10.) kell eljuttatni. Első díjként 5000, második díjként 3000, harmadik díjként 2000 forint pályadíjat tűzünk ki. A pályázatok elbírálását végző bizottság a munkák szá-

mától és értékelésétől függően több első, második, vagy harmadik díjat is odaítélhet. Közlés esetén a munka szerzője tiszteletdíjban is részesül. A pályázatok elbírálását az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottsága végzi.

- 6./ A központilag gondozott témák kidolgozásával kapcsolatban követendő eljárás a következő. A program alapján, munkaidőkedvezményel kidolgozni kívánt témákkal az illetékes könyvtár vezetőjénél kell jelentkezni. A könyvtár vezetője - figyelemmel a kutató eddigi tudományos munkásságára, illetve a kutató tudományos munkára való készségére, továbbá a kiválasztott téma jelentőségére - elbírálja, hogy a téma kidolgozására tud-e munkaidőkedvezményt biztosítani. Igenlő esetben megküldi a jelentkezést, valamint a kutató által kidolgozott részletes tematikát, illetve ütemtervet és saját írásos javaslatát a KMK-nak, országos összesítés végett. (A bejelentéseket 1963. február 1-ig kell ott megtenni.) Az egyes témák, ill. a kutatók elfogadásáról a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya értesíti a könyvtárak vezetőit. Egyidejűleg közli döntését az 1962-ről 1963-ra áthuzódó kutatások tárgyában is.

Az elfogadott kutatási témákat be kell építeni a könyvtár munkatervébe; a könyvtárvezető szabja meg, hogy mennyi munkaidőt tud a kutatásra biztosítani. A könyvtár vezetője a kutatás menetét és a téma kidolgozását ugyanugy ellenőrzi, mint egyéb munkatervi feladatok teljesítését.

A pályázatra kitűzött témák kidolgozására olyanok is vállalkozhatnak, akiket a könyvtárak vezetői nem javasoltak munkaidőkedvezményre. A témák kidolgozásához - akár munkaidőkedvezményel, akár anélkül történik - igényelni lehet a Könyvtártudományi és Kiadványi Szakbizottság szakmai segítségét.

- 7./ Az országosan nem gondozott, helyi (hálózati) jellegű kérdések vizsgálata az egyes könyvtárak (hálózatok) feladata marad és kidolgozásuk szükségességét a könyvtárak (hálózati központok) vezetői saját hatáskörükben bírálják el. Helyi témáknak tekintendők az olyan kérdések, amelyek egy könyvtár vagy hálózat tevékenységével kapcsolatosak, annak problémáira keresnek megoldást. E témák a rájuk fordítható erőttől függően az érintett könyvtár éves munkatervének részét képezik, központi elbírálásukra és engedélyezésükre azonban nem kerül sor. Kidolgozásukat ugyancsak munkatervi feladatként kell kezelni, a kidolgozás az illetékes felügyeleti szerv által kerül ellenőrzésre.

- 8./ A könyvtártudományi kutatásokat - az erre alkalmas témák kidolgozása keretében - a lehetőséghez képest össze kell hangolni a népművelés-elméleti és népműveléstörténeti kutatásokkal.
- 9./ Kivánatos, hogy a kutatások eredményeként publikálásra érett tanulmányok készüljenek. Az átfogó jellegű témák kidolgozását előzze meg a részletek kimunkálása, hogy a megfelelő szintű résztanulmányok alapulvételével lehetővé váljék egy-egy komplex kérdés sokoldalú kidolgozása.

A tudományos és szakkönyvtárakban dolgozó könyvtárosok közül többen folytatnak történelmi, irodalomtörténeti, pedagógiai, közgazdasági, jogi, stb. kutatómunkát, ill. dolgoznak ilyen jellegű témákon. Kivánatos, hogy e kutatásokat - ha az illetékes akadémiai, vagy más szerv fontosnak tartja őket - támogassák a könyvtárak vezetői. Adott lehetőségeik keretein belül biztosítsanak munkaidő-kedvezményt, annak szem előtt tartásával, hogy a kutatóidő kedvezmény nem gátolhatja a könyvtár munkatervének teljesítését. Kivánatos, hogy az ilyen jellegű munkán dolgozó könyvtárosok elsősorban munkahelyük dokumentum-állományának feltárására összpontosítsák tevékenységüket, s kutatásaik hozzájáruljanak a könyvtárak szakmai feladatainak megoldásához. A nem könyvtártudományi kutatások tervszerű irányítása megkívánja, hogy a könyvtárvezetők fokozott gondot fordítsanak e kérdésre és - az érdekelt könyvtárosokkal egyetértésben - mindinkább érvényt szerezzenek ennek az elvnek. Az ilyen jellegű kutatások engedélyezése a hivatkozott miniszteri utasítás szerint történik.

Budapest, 1962. december 22.

MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
KÖNYVTÁROSZTÁLYA

1. TÁRSADALMI ÖSSZEFÜGGÉSEK. TERVEZÉS

(A pályázatra kijelölt témát P betű jelöli, külön megjelölve az 1963. év pályázati témáit.)

1.1 A magyar könyv- és könyvtárkultura társadalmi összefüggései a szocializmus építésének időszakában

1.11 A szocialista könyv- és könyvtárkultura szociológiai vonatkozásainak fontosabb tudományelméleti problémái (tárgykör és módszerek).

P 1.12 A szocialista könyv- és könyvtárkultura társadalmi összefüggéseinek egyes részkérdései: osztályviszonyok; munka- és életkörülmények, pl. a kereseti viszonyok, a települési és népesedési viszonyok, a kulturális viszonyok, a lakásviszonyok, a szabadidő stb. alakulása és kihatásai az új magyar könyv- és könyvtárkultura fejlődésére.

1.2 A könyvtárak telepítése

1.21 Előtanulmány az országos regionális fejlesztéssel kapcsolatban a könyvtári ellátottságról.

P 1.211 A települési és népesedési viszonyok alakulásának hatása az irodalommal való ellátás szervezetére. Az országos regionális fejlesztéssel kapcsolatban egy kiválasztott területi egységen belül (főváros, megye, járás, város) a könyvtári ellátás fejlesztésének szükségletei és lehetőségei a területi fejlesztés keretein belül. (1963)

1.3 Tanulmányok a magyar könyv- és könyvtárkultura távlati tervének kidolgozásához

P 1.31 A könyvtárpolitika és könyvtárügy egyes részterületei, mint pl. a közművelődési (tanácsi, ill. szakszervezeti) könyvtárak, az iskolai könyvtárak, a tudományos és szakkönyvtárak, a mozgókönyvtár, a házi könyvtár, a könyvtárosok szakképzése és továbbképzése, valamint a könyvtári munka egyes fontosabb területei, mint pl. állománygyarapítás, tájékoztatás stb. főbb eredményei és továbbfejlesztésének célkitűzései és feltételei.

1.32 Egyes kapcsolódó területek, mint pl. a könyvkiadás, könyvterjesztés, a sajtó (hírlap és folyóirat kiadás és terjesztés), nyomdászat, papirellátás,

könyvművészet és bibliofília stb. fejlődési üteme és hatása a könyvtári kultúra alakulására.

Egyes területek tudományos tervtanulmányának az elkészítése a feladat, amely a fejlődés eddigi eredményeit összegezi és a továbbfejlesztés célkitűzéseit, alapvető elvi, anyagi, szervezeti stb. feltételeit körvonalazza.

2. GAZDASÁGOSSÁG. HATÉKONYSÁG

2.1 A könyvtári munka értékelésére alkalmas mutatószámok kidolgozása, különös tekintettel a könyvtári munka gazdaságosságára és hatékonyságára

- P — 2.11 Könyvellátottság és könyvforgalom lakosonként. (1963)
- P — 2.12 Az állomány forgása és olvasottsága.
- P — 2.13 A könyvtári munka gazdaságossága, költség- és időelemzések.
- P — 2.14 Az együttműködés gazdaságos lehetőségeinek elemző vizsgálata a könyvtári tevékenység egyes területein. (Központi katalógusok, központi feldolgozás és raktározás, mikrofilm stb.) (1963)

3. OLVASÓK. OLVASÁS

3.1 Az olvasók szükségletének és igényeinek tanulmányozása a korszerű általános műveltség megszerzése érdekében

3.11 Az olvasók tanulmányozásának elméleti alapjai és módszerei.

3.12 Ki, hol, milyen célból, mit olvas? (Differenciáltan, rétegekre bontva vizsgálendő.)

3.13 Az olvasás, a könyv és a folyóiratok hatása a falu, ill. a város kulturális színvonalára, a magasabb képzettség megszerzésére, a végzett munkára stb.

- P — 3.131 Egy kiválasztott olvasócsoport olvasáslélektani vizsgálata. Az olvasási szokások elemzése, azok fejlődése, az olvasás hatása a világnézet, az általános műveltség, a szakmai műveltség alakulására. (1963)

3.2 Az olvasók differenciált és egyéni ellátása, az önképzés támogatása

3.21 Az olvasók nevelésének és irányításának problémái.

3.22 Szolgáltatások olvasótípusok szerint.

- P [3.221 A könyvtári munka szerepe az iskolán kívüli tömegoktatásban, a falusi oktatásban, az általános iskolát nem végzett felnőttek ismeretszerzésében. (1963)

3.3 Az olvasók körének bővítése

3.31 A gyengén ellátott területek ellátottságának problémái.

3.32 Az olvasópropaganda módszerei. (Pl. az ismeretterjesztő irodalom propagandájának korszerű módszerei; az ajánló bibliográfiák szerepe az irodalompropagandában stb.)

4. TÁJÉKOZTATÁS. BIBLIOGRÁFIA. DOKUMENTÁCIÓ

4.1 Igénykutatás

4.11 Kutatók munkamódszereinek tanulmányozása, s e tanulmányozás tájékoztatáselméleti értékelése.

4.12 A bibliográfiai tájékoztatás, a szakirodalmi feltárás iránti igények és szükségletek elemzése.

- P [4.121 Egy kiválasztott kutatócsoport tájékozódási szokásainak elemző vizsgálata és a szakirodalmi tájékoztatás iránti igények elemzése a szükségletek számbavétele szempontjából. (A természettudományok, a társadalomtudományok és az alkalmazott tudományok köréből.) (1963)

4.2 A nagy tudományos könyvtárak korszerű szervezeti felépítése

4.21 A tájékoztató (referenzs) munka a különböző könyvtárakban.

4.22 A differenciált olvasószolgálat és a szakosított olvasótermek megvalósítási lehetőségei a nagy tudományos könyvtárakban.

4.3 Bibliográfiák tipológiája, az egyes fő típusok sajátos funkcióit, felépítésüket, közönségüket meghatározó jellegzetességek

4.31 A nemzeti bibliográfia rendszerének problémái.

4.32 A különféle típusu bibliográfiák kapcsolatai és összefüggései; a koordinálás lehetőségei.

4.321 A nemzeti szakbibliográfia problémái.

4.322 Az ajánló bibliográfia problémái. (Elméleti vizsgálat, bibliográfia készítés és felhasználás módszerei.)

4.33 Hungarica bibliográfia és dokumentáció. (Általános és elvi kérdések, valamint összefüggések tisztázása.)

4.4 A dokumentáció sajátosságai és feladatai a szocialista társadalomban

P 4.41 Műszaki szakirodalmi tájékoztatás és irodalompropaganda a munkás-ság körében.

Az irodalompropaganda és olvastatás, mint a műszaki propaganda része. A könyvtárak és könyvtáros szerepe a műszaki propagandában. Az ipar feladatainak és strukturájának hatása a műszaki irodalom propagandájára. (1963)

P 4.42 Mezőgazdasági szakirodalmi tájékoztatás és irodalompropaganda a parasztság körében.

Az irodalompropaganda és olvastatás szerepe a mezőgazdasági szakismeretek terjesztésében. A könyvtárak feladata a mezőgazdasági szakismeretek terjesztésében. (1963)

4.43 A tájékoztatás különböző formái és lehetőségei az ipari vállalatoknál, vállalati műszaki információs irodák.

4.431 A műszaki és mezőgazdasági tájékoztatás szervezeti formái.

4.44 Az adattárolás és visszakeresés viszonya.

P 4.441 Az adattárolás és visszakeresés gépesítésének szükségessége és lehetőségei Magyarországon. A szükségletek felmérése, a leggazdaságosabb munkamódszerek kialakításának irányelvei.

4.442 Az adattárolás és visszakeresés valamelyik problémája és annak megoldása.

4.45 A nem-publikált vagy félig publikált irodalom feltárásának problémái Magyarországon.

4.46 A dokumentáció feladatai a tudományegyetemek könyvtáraiban, különös tekintettel az egyetemi reformra.

5. AZ ÁLLOMÁNY KÉRDÉSEI

5.1 A könyvtár feladatkörének és állományának viszonya

(Területi vonatkozásban, vagy könyvtártípusonként.)

5.11 Könyvtárak állományelemzésének alapkérdései, az elemzésben alkalmazható módszerek.

5.111 Az állományelemzés célja, a kérdéssel kapcsolatos irodalom áttekintése, az eddig alkalmazott módszerek elemzése hazai alkalmazhatóságuk szempontjából. (1963)

5.112 Az Országos Gyarapodási Jegyzék szerepe az állomány kialakításában.

5.113 Egy könyvtár kiválasztott állományrészének elemző vizsgálata a tudományos igények szempontjából.

5.12 A gyűjtőkör kérdései. A gyűjtőköri egyeztetés lehetőségei. Differenciált gyűjtőkörök kérdése. (Mi az az általános anyag, amely mindenütt szükséges és mi kerülhet kooperatív beszerzésre.) Könyvtári hálózatok együttes állománya. Az állomány telepítése.

5.121 Egy hálózat központi raktározásának részletesen kidolgozott és a gazdaságosság szempontjából elemzett terve.

5.13 Az állomány "teljességének" fogalma a különböző könyvtártípusokban. A gyűjtés alsó határa.

5.2 Az állománycsökkentés célja, keretei, módszerei

5.21 Az élő és holt anyag, a ritkán keresett anyag fogalmi tisztázása, meghatározása egyes könyvtártípusokban.

5.22 Az irodalom elavulásának kritériumai az egyes tudományágakban; mi nem tekinthető dokumentum értékű anyagnak.

P 5.221 Egy kiválasztott ismeretágban az irodalom elavulásának kritériumai.

5.222 Az állományhasználat-gyakorisági vizsgálatok módszereinek kidolgozása.

6. KATALÓGUSOK. OSZTÁLYOZÁS

6.1 Katalógusok tartalmi kérdései, katalógushálózat kiépítése

6.11 A katalógusok használata katalógustípusok és könyvtártípusok szerint.

6.12 A szerzői és szakkatalógus használatának viszonya. A keresők típusai, a keresés célja.

6.13 Költségek és hatékonyság viszonyított elemzése a különféle katalógus-típusoknál.

6.14 Mit tartalmazzanak a katalógusok? A katalógusok anyagának szétválasztása, bontása.

6.15 Tárgyszó-katalógusok módszertana.

6.2 Osztályozás

6.21 A többdimenziós osztályozás hazai alkalmazásának lehetőségei.

7. ÉPÍTÉS

7.1 Építési és berendezési program elkészítése különböző könyvtárak tipusterveinek kidolgozásához

P — 7.11 Járási könyvtár építési programja és berendezése. (1963)

P — 7.12 Községi könyvtár építési programja és berendezése. (1963)

P — 7.13 Művelődési otthonban elhelyezett könyvtár építési programja és berendezése. (1963)

P — 7.14 Kisebb szakkönyvtár (vállalati, intézeti) építési programja és berendezése. (1963)

8. KÖNYV- ÉS KÖNYVTÁRTÖRTÉNET

8.1 Az új magyar könyvtári kultúra története (1945–1965)

8.11 A marxista könyv- és könyvtártörténeti kutatás fontosabb tudományelméleti problémái (tárgykör és módszer).

8.12 Egyes részterületek:

8.121 A magyar könyvtárpolitika és könyvtárügy 20 éve.

8.122 Az egyes könyvtári hálózatok és fontosabb könyvtárak fejlődése az 1945–1965. közötti két évtizedben.

(- az előzmények és a kiindulási helyzet összefoglalásával,
- a fejlődés részletes elemzésével.)

P 8.13 Egy kiválasztott területi egység (megye, város, járás), illetve társadalmi réteg könyvtári és népművelési viszonyainak alakulása 1945 óta.

8.2 Történeti kutatások a hazai könyvtárügy korábbi fejlődési szakaszaiból

8.21 A munkásság és parasztság könyv- és könyvtárkulturájának története.

8.22 Az olvasási kultúra alakulásának története.

8.23 A magyar nemzeti bibliográfia hiányosságainak pótlását elősegítő, lényeges új adatokat közlő könyvtörténeti kutatások, melyek egyes területi egységek könyv- és sajtótörténeti viszonyait dolgozzák fel.

A

KÖNYVTÁROSOK BOLTJÁBAN

(Bp. VI. Népköztársaság utja 16.)

Az alábbi könyvtári kiadványok kaphatók

TAKÁCS József: A könyvtári szolgálat jogi szabályozása.

DOMANOVSKY Ákos: A könyvtári címléírás irányelvei.

TOMBOR Tibor: A könyvtári állomány védelme.

SZ. NÉMETH Mária: A központi folyóirat címjegyzék kérdései.

BALÁZS Sándor: A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség.

SZ. NÉMETH Mária: A központi katalógus jelenlegi feladatai.

SEBESTYÉN Géza: A könyvtári kutatások mai problematikája a külföldi szakirodalom tükrében.

Külföldi tanulmányutak 1961.

A könyvtártudományi kutatás kérdései,
(A KMK ankétja. Bp. 1960.jun.13-14.)